

PRIKAZ KNJIGE OTKLJUČAVANJE JEZIKA

Ivana Trtanj*

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku

**Jelena Kuvač Kraljević: Otključavanje jezika
Hrvatsko interdisciplinarno društvo, Split, 2017., 60 str.**

Otključavanje jezika popularna je knjižica izvanredne profesorice Jelene Kuvač Kraljević s Odsjeka za logopediju Edukacijsko-rehabilitacijskoga fakulteta, a objavljena je u travnju 2017. godine u izdanju Hrvatskoga interdisciplinarnog društva. Glavna je tema te knjižice dječji jezični razvoj, odnosno usvajanje jezika. Knjižica sintetizira autoričin sedamnaestogodišnji znanstveno-istraživački i nastavni rad u području psiholingvistike i kao takva vrijedan je prinos tom dijelu lingvistike. Autorica u predgovoru navodi da joj je cilj popularizirati znanost i intrigantne teme predstaviti na jednostavan i pristupačan način širem čitateljstvu.

U poglavlju *Što je to jezik?* autorica pojam *jezika* definira kao dogovoreni i apstraktan sustav znakova, a kako bi što zornije pojasnila određenje jezika, u nastavku nudi objašnjenje za pojmove *znak*, *sustav*, *dogovorenost* i *apstraktnost*. Važnost međuovisnosti svih pet sastavnica jezičnoga ustrojstva pokazan je na primjeru djece čiji se jezik ne razvija na uobičajen način jer ona djeca koja imaju poteškoća s pohranjivanjem, prizivanjem i uporabom fonoloških kodova kao najmanjih i ustrojstveno najjednostavnijih jedinica u jeziku, imaju i značajnih poteškoća u ovladavanju svim ostalim sastavnicama.

Zašto se pojmovi *jezika* i *govora* poistovjećuju autorica se pita u poglavlju *Jezik nasuprot govoru*, u kojem se poziva na de Saussureovo razlikovanje tih dvaju pojmova, a navodeći objašnjenje Ranka Matasovića o smještanju

---

* itrtranj@foozos.hr

hrvatskoga jezika unutar triju temeljnih lingvističkih podjela, autorica nas uvodi u poglavlje *Klasifikacija jezika*. Oba su poglavlja iznimno važna za razumijevanje ostatka knjižice jer su ponudila temeljna znanja o jeziku, a ona su nam potrebna kako bismo razumjeli na koji način jezik usvajamo.

U poglavlju *Jezični razvoj* naglasak je na objašnjenju usvajanja jezika kao fenomena svojstvenoga ljudima. Kako bi se u djeteta razvio jezik, potrebna je njegova stalna izloženost jeziku i društveno međudjelovanje s članovima iste jezične zajednice. Središnji dio poglavlja čine miljkazi jezičnoga razvoja koji su detaljno opisani. Zaključuje se da je tek kada se usklade svi uvjeti i čimbenici jezičnoga razvoja, dijete u mogućnosti upotrijebiti jezik kao apstraktan i kontekstno neovisan sustav znakova. Autorica u tom poglavlju objašnjava brojne pojmove koji su nezaobilazni da bi se u potpunosti rasvijetlio pojam jezičnoga razvoja: *jezični ulaz, govor pazitelja, maminski jezik ili govor usmjeren djetetu, mentalni leksikon, holofraze, rječnički brzac, telegrafski govor*. Vrlo sustavno definira termine kojima se koristi i navodi hrvatske inačice ustaljenih engleskih termina što je svakako izniman prinos hrvatskoj psiholingvističkoj terminologiji.

Budući da se u nas psiholingvistika razvijala nešto kasnije nego u svijetu, pregledom istraživanja jezičnoga usvajanja u Hrvatskoj u poglavlju naslovljenom *Usvajanje hrvatskoga jezika* autorica je vrlo vješto pokazala da su naponi u promicanju hrvatske psiholingvistike doista veliki. Tako autorica ističe da su početci razvijanja hrvatske psiholingvistike u istraživanjima i radovima Ive Škarića. Dok se iscrpan prikaz povijesnoga razvoja hrvatske psiholingvistike može naći u knjizi *Metodologija istraživanja dječjega jezika*, koju u suautorstvu potpisuju Kuvač Kraljević i Palmović (2007.), važno je napomenuti da je autorica, zbog vremenske sustavnosti u istraživanjima te primjenama raznovrsnih metoda, u ovoj knjižici prikazala samo građu koja je prikupljena u Laboratoriju za psiholingvistička istraživanja POLIN. Opisani su brojni jezični testovi, navedena je njihova svrha i važnost. Svi oni (KORALJE, PPVT-HR, PredČiP, TROG-2:HR, e-POTJEH) elicitiraju određeno jezično znanje uključujući velikim dijelom ispitanikovo metajezično znanje. Važnost Hrvatskoga korpusa dječjega jezika, koji je transkribiran i postavljen na stranice svjetske baze podataka dječjega jezika CHILDES, istaknula je i autorica, a isto tako i postojanje Hrvatskoga čestotnoga rječnika dječjeg jezika na temelju kojega će se moći definirati dječji temeljni rječnik, tj. prvih stotinu riječi kojima djeca ovladavaju u hrvatskom jeziku.

Poglavljje *Teorije jezičnoga razvoja: jedna ili više njih* autorica otvara Lockeovim riječima koji, kao začetnik empirizma, tvrdi da je korijen cjelokupnoga našeg znanja iskustvo. Jezično je usvajanje postalo jednim od

središnjih lingvističkih područja pedesetih godina 20. stoljeća razvojem generativne gramatike. Tada je počela rasprava između pristaša dviju teorija: nativističke i konstruktivističke, unutar kojih se javio velik broj različitih teorija. Iako su danas znanstveno prevladane rasprave o tome usvajamo li jezik zbog urođenosti ili izloženosti jeziku okoline, činjenica jest da su oba filozofska pravca utjecala i oblikovala brojne današnje teorije jezičnoga razvoja. Autorica ih dijeli u dvije skupine – funkcionalizam i formalizam, koje se temelje, a time i razlikuju po načelima drukčijega poimanja *zašto?* se jezik uopće pojavio u evoluciji čovjeka i *kako?* se jezik razvija. Iako se autorica „opredjeljuje“ za funkcionalistički pristup, u nastavku poglavlja i ostatka knjižice prikazivanjem kompeticijskoga ili natjecateljskoga modela ističe kako upravo postojanje većega broja teorija, od kojih svaka objašnjava dio pojave u jeziku, znači slaganje mozaika jezičnoga razvoja i obrade. Kompeticijski model više se od trideset godina primjenjuje u opisivanju jezičnoga razvoja i obrade u hrvatskome jeziku i u tome leže razlozi zbog kojih je autorica odlučila sustavnije prikazati taj model. Unutar toga poglavlja nalaze se potpoglavlja: *Otključavanje jezičnoga razvoja i obrade prema kompeticijskom modelu*, *Kako djeca usvajaju jezik prema kompeticijskom modelu?*, *Metodologija istraživanja unutar kompeticijskog modela* te *Kompeticijski model i hrvatski jezik*. U prvom potpoglavlju *Otključavanje jezičnoga razvoja i obrade prema kompeticijskom modelu* objašnjava se kako je model prvotno bio namijenjen za opisivanje jezičnoga razvoja jednojezične djece i jezične obrade u djece i odraslih, ali se ubrzo počeo primjenjivati u tumačenju jezične obrade u osoba s jezičnim poremećajima i u istraživanjima jezične obrade višejezičnih govornika. Model je zbog toga doraden i nazvan *Unified Competition Model*. Najznačajniji je pojam toga modela *ključ* – a to je bilo koji dio lingvističke obavijesti koji slušatelji ili govornici mogu upotrijebiti kako bi odredili, tj. otključali vezu između forme i funkcije. Iako postoji mnoštvo ključeva, autorica navodi njih četiri: redosljed riječi, živost, prozodiju i padeže. U različitim jezicima svi ključevi nemaju jednaku važnost za tumačenje iskaza. Tablično je prikazana valjanost ključeva u desetak jezika iz čega je vidljivo da je *padež* najvaljaniji ključ u većini jezika, dok je u kineskom jeziku to ključ *živost*, a primjerice ključ *slaganja predikata i subjekta* u francuskom i talijanskom jeziku. Valjanost ključeva određuju *dostupnost*, dakle učestalost pojavljivanja ključa u iskazima, i *pouzdanost*, kao učestalost i točnost kojima ključ dovodi do točnoga otključavanja funkcije. Kako djeca usvajaju jezik prema tom modelu, objašnjeno je u sljedećem potpoglavlju. U ranom jezičnom razvoju, tj. u samim počecima usvajanja jezika bitnija je dostupnost ključeva, što znači da dijete mora biti učestalo izloženo određenom ključu da bi ga moglo zamijetiti. Ključ koji je dostupan i

pouzdan jest ključ koji će dijete prvi usvojiti. Autorica potpoglavlje *Kako djeca usvajaju jezik prema kompeticijskom modelu?* zaključuje tvrdnjom da je jezično usvajanje završeno kada je djetetov niz jakosti ključeva istovjetan valjanosti ključeva njegova materinskog jezika. U nastavku, u potpoglavlju *Metodologija istraživanja unutar kompeticijskog modela*, objašnjeno je kako je kompeticijski model dobar primjer primjene istoga nacrtu *off-line* i *on-line* metodom, odnosno *ispitivanjem u odgođenom* i *ispitivanjem u stvarnom vremenu*. Posljednje su stranice poglavlja posvećene kompeticijskom modelu u hrvatskom jeziku. Naime, taj se model od samih početaka razvoja počeo primjenjivati u hrvatskom jeziku. Najveći je broj ispitivanja tako proveo Ivo Mimica s Odsjeka za psihologiju u Zadru. Značajno je i ispitivanje u stvarnom vremenu koje je 2008. provela autorica ove popularne knjižice. Zaključak je toga istraživanja da vrijeme obrade nije najbrže u slučajevima kada se najpouzdaniji ključ podupire drugim ključevima. Djeca konačnu odluku o vršitelju radnje donose i na temelju ostalih ključeva, a ne samo na temelju najpouzdanijega ključa.

U zaključnom poglavlju autorica je istaknula kako ni jedna teorija dosad nije uspjela odgonetnuti tajanstvenost jezika i uma i kako nam, unatoč brojnim dosad dobivenim spoznajama, ne preostaje drugo doli stalno istraživati i preispitivati.

Popularna knjižica Jelene Kuvač Kraljević zbog svog će pristupačna i razumljiva stila pisanja zasigurno pronaći put do čitatelja koji se zanimaju za fenomen usvajanja jezika – od psiholingvista, studenata pa do laika, kojima je poglavito i namijenjena. Velik broj podataka i činjenica koje autorica iznosi u knjizi nikad nisu opterećenje čitatelju, upravo brojni ilustrativni primjeri osvježavaju tekst i čine ga uvjerljivim. Knjižica će naročito biti korisna svima onima koji se dosad nisu upoznali s kompeticijskim modelom jer na jednome mjestu mogu pronaći odgovore na pitanje kako se *otključava* jezik.